

DEPARTMENT OF
COMPUTATIONAL
LINGUISTICS

ПРЕФИКСАЦИЯ И РЕЗУЛТАТИВНОСТ

Светлозара Лесева

семинар в рамките на проекта

Математическа логика и компютърна лингвистика: развитие и взаимно проникване (Договор No. BG051PO001-3.3.04/27)

по финансова схема

**BG051PO001-3.3.04 Подкрепа за развитието на докторанти,
постдокторанти, специализанти и млади учени**

Оперативна програма *Развитие на човешките ресурси*

Предикатно-аргументна структура и синтактично съотнасяне

- **К(онституентната или категориална)-селекция** - вида и граматичната функция на синтактичната фраза се извежда от Каноничната структурна реализация на семантичната ѝ категория (аргумент);
- **С(емантична)-селекция** – условията, които опората налага върху аргументите, които присъединява

слагам – 3-местен предикат;

1 - агентивен вършител - [NP, S];

2 - предмет, търпящ промяна в местоположението - [NP, VP];

3 място, крайна точка на движението - [NP, PP]

Вътрешна структурираност на предикатите

Топката се търкаля. – [NP, S] (правилата нямат абсолютен характер, но очевидно съществуват определени закономерности)

- установяване на онези компоненти на значението, които имат отношение към семантико-синтактично съотнасяне:
- Предикатите имат диференцирана (неаморфна) вътрешна структура, в която са идентифицируеми такива компоненти;
- Тази структура може да бъде представена – лексикалносемантични описания;
- Закономерностите са изводими от тези репрезентации;

Събитийна структура (лексикално-концептуална структура, логическа структура, аргументни конструкции)

➤ **Дефиниция:** структурирано описание на даден предикат от гледна точка на граматично значимите компоненти на неговото значение (Л&РХ 2005 и др.):

➤ **Структура:**

събитийен темплейт – дефинира събитийния тип, 1 или повече подсъбития

константа – дефинира идиосинкретичните свойства на предиката

[x ACT_{<MANNER>} (y)] - дейности

[x <STATE>] - състояния

[BECOME [x <STATE>]] - инхоативни глаголи

[[x ACT_{<MANNER>}] CAUSE [BECOME [y <RES-STATE>]]] - резултативи

[[x ACT] CAUSE [BECOME [y <RES-STATE>]]] - резултативни глаголи

Модификации при взаимодействие с константата: правила за канонична реализация

място → [x CAUSE [BECOME [y (NOT) BE-AT <PLACE >]]]

вещество/предмет → [x CAUSE [BECOME [y WITH <THING/STUFF>]]]

- Структурни участници – аргументна позиция в събитийния темплейт (и подсъбитие), задължително синтактично изразяване
- Идиосинкретични – удовлетворяват само вътрешните изисквания на предиката, нямат съответстваща позиция в СС, незадължително синтактично изразяване

$[x \text{ АСТ}_{\langle \text{БЪРША} \rangle} (y)]$

$[[[x \text{ АСТ}_{\langle \text{БЪРША} \rangle}] \text{ CAUSE } [\text{ BECOME } [y \langle \text{RES-STATE} \rangle]]]]$

Избърсах мебелите. <RES-STATE> = ЧИСТ

Избърсах праха (от мебелите) <RES-STATE> = ОТСТРАНЕН

**Терористите взривиха.*

$[[[x \text{ АСТ }] \text{ CAUSE } [\text{ BECOME } [y \langle \text{RES-STATE} \rangle]]]]$

➤ Междинно положение:

суша – изсуша(вам) (процесуален за промяна в състояниет), чета – прочита/прочитам (глагол с инкрементална тема)

➤ Не изразяват резултат, а насоченост към резултат
Слънцето топи снега.

Момчето чете книга/пише писмо.

➤ Предикатите с инкрементална тема позволяват неизразяване на вътрешния аргумент и резултат различен от вътрешно присъщия им
Чета. Пиша.

Префигираните им корелати:

Слънцето стопи снега. - достигане до предел и наличие на резултат
Прочетох книгата, написах писмото и т.н.

[[x ACT] CAUSE [BECOME [y <RES-STATE>]]]

➤ **Канонични резултати** - резултативното подсъбитие се извежда тривиално от семантиката на глагола, тъй като представлява естествен резултат, заложен в значението на предиката:
прочета/прочитам, напиша/написвам, напълня/напълвам, стоя/стоявам

➤ **Модифицирани канонични** – лексикални представки привнасят допълнителен семантичен компонент

Жените садят цветя в градината/градината с цветя.

Жените насадиха много цветя в градината/ градината с много хубави цветя.

Мажса/плискам стените с боя/боя по стените.

Омазвам/оплисквам стените с боя. = покривам

Размазвам/разплисквам боя по стените. = поставям

➤ **Каноничност и неканоничност**

из-

Глаголи за консумация, както и глаголи за изпразване:

пия – изпия/изпивам, ям – изям-изяждам, празня – изпразня/изпразвам и т.н.

Пиша писмо. (създаване на обект)

Изписах химикалката/хартията (изразходване на материал)

говоря – речева дейност

Не всеки си изговаря минутите, които получава на месец. - изразходване

➤ Неканонични резултати

1. Резултативното подсъбитие се свързва с вътрешен аргумент на предиката, различен от каноничния:

облепя/облепвам, наметна/намятам (покривам някого/нещо с покривало);
[x АСТ_{<ЛЕПЯ>} [CAUSE [BECOME z(място/повърхност) RES-
STATE<ПОКРИТ>]] С у(вещество/предмети)]

2. Резултативното подсъбитие се свързва с периферен участник (неаргумент)

изпиша/изписвам, втърк(в)ам, втрия/втривам, застроя(вам)

[x АСТ_{<ТЪРКАМ>} (y)(повърхност)]

[x АСТ_{<ТЪРКАМ>} [CAUSE [BECOME z(вещество) В у
<ВЪТРЕ>(повърхност)]]]

➤ Неканонични резултати

3. Резултативното подсъбитие се свързва с неучастник в ситуацията
надплувам, надпивам и т.н.

[x АСТ_{<ПЛУВАМ>}]

[x АСТ_{<ПЛУВАМ>} [CAUSE [BECOME [y(живо същество) <ПОБЕДЕН>]]]

4. Концептуализиране на неканонична релация между канонични участници

трия – (= контакт с повърхност)

[x АСТ_{<ТРИЯ>} (y)]

претъркам/претърквам, претрия/претривам (x, y)

[[x АСТ_{<ТРИЯ>}] CAUSE [BECOME [y <НАРАНЕН>]]]

- **Семантични фреймове** - схематично описание на типове ситуации от света чрез дефиниране на участниците в тях и релации помежду им.
- **Фреймови елементи (ФЕ)**
 - ядрени** – необходими за интерпретирането на фрейма компоненти, съответстващи грубо на аргументите;
 - периферни** – характеризиращи ситуацията, без да въвеждат нови събития (време, място, начин, степен и т.н.);
 - екстратематични** – които не са част от самата ситуация, а представят общи положения в света (напр. повторителност)

Представките като фреймопораждащи елементи

Предизвикване на промяна в гъстотата

(Cause_change_of_consistency)

в-твърдя(вам), о-мекотя(вам), с-гъстя(вам), раз-редя/раз-реждам

Промяна в гъстотата (Change_of_consistency):

в-твърдя(вам) се, о-меквам/о-мекна, с-гъстя(вам) се, раз-редя/раз-реждам се и др.

Предизвикване на промяна в целостта (Cause_to_fragment)

с-чупя/с-чупвам, с-троша(вам), раз-троша(вам), раз-бия/раз-бивам

Инхоативна промяна в целостта

с-чупя/с-чупвам се, с-троша(вам) се, раз-троша(вам) се, раз-бия/раз-бивам се

Представките като фреймопораждащи елементи

Фрейм *Запълване*

“ думи, свързани с напълването на съдове или покриването на пространство с предмет(и), материал или вещество (Тема).“

Ядрени елементи:

Агенс – съзнателно същество причинител

Причина – причиняващо събитие

двата елемента са в конкуренция за субектната позиция

Цел – съдът или пространството, което търпи действието, и *Тема* – физически обект (вещ, материал, вещество), което променя положението си, така че да попадне в/върху съда или пространството

запълня/запълвам, замажса/замазвам, зацапам/зацапвам...

Представките като фреймопораждащи елементи

Фрейм *Строене*

„действия по свързване или монтиране, където *Агенсът* свързва/сглобява *Компоненти*, чрез което създава *Обект*

Ядрени елементи

Агенс – разумно същество, което създава обекта;

Създаден обект – артефакт, предмет на съзнателна дейност, който започва да съществува в резултат от действието;

Компоненти – елементите (вещество, материал и т.н.), от които се създава обектът:

Работниците_{АГЕНС} строи_{СЪЗДАВАНО}ха/постро_{СЪЗДАВАНО}иха къща_{СЪЗДАВАНО} от тухли_{КОМПОНЕНТИ}.

Работниците_{АГЕНС} постро_{СЪЗДАВАНО}иха къща_{СЪЗДАВАНО} на поляната/там_{МЯСТО}.

застроя/застроявам

Работниците_{АГЕНС}

построиха

къща_{СЪЗДАВАНО}

от тухли_{КОМПОНЕНТИ}

на поляната/там_{МЯСТО}

Работниците_{АГЕНС}

застроиха

поляната_{ЦЕЛ}

с къщи_{ТЕМА}

[от тухли]_{ЦЕЛ}

I. Тривиално съотнасяне на фреймови елементи – произвеждащият глагол и представката активират един и същи фрейм *мажса/замажса/замазвам, пълня/запълня/запълвам (канонични резултати)*, съответно броят, семантичният тип и релациите между фреймовите елементи са идентични.

II. Нетривиално съотнасяне на фреймови елементи:

1. Неядрен ФЕК (фреймов елемент на константата) се повдига в ядрена позиция във фрейма на производения глагол (напр. ФЕ *Място* от фрейма *Строене*, реконцептуализиран като ФЕ *Цел* на фрейма *Запълване*)

2. Ядрен фреймов елемент на константата се понижава в неядрена позиция във фрейма на производения глагол; (ФЕ *Компоненти* от фрейма *Строене* – във ФЕ *Материал* на *Постройки*).

3. Ядрен фреймов елемент (ЯЕ) се съотнася с ядрена позиция във фрейма на произведения глагол:

3.1. Профилиран ЯЕ се понижава в непрофилиран (ФЕ *Създаден обект* от фрейма *Строене* – във ФЕ *Тема* от фрейма *Запълване*);

3.2. ЯЕ се препрофилира (ФЕ *Местност* от фрейма *Природна местност* във ФЕ *Цел* на фрейма *Запълване*)

4. Неядрен ФЕ се съотнася с ядрена позиция във фрейма на произведения глагол (ФЕ *Агенс* във фрейма *Запълване* при *залеся(вам)*).

*В долината*_{МЕСТНОСТ} *расте дъбова*_{СЪСТАВНИ_ЧАСТИ} *гора.*

*Работниците*_{АГЕНС} *залесиха гората*_{ЦЕЛ} *с дъб*_{ТЕМА}.

Тривиалното съотнасяне съответства на каноничните резултати, а нетривиалното – на неканоничните, като се приема, че елементът (под формата на ядрен или неядрен участник), който се профилира трябва задължително да присъства във фрейма на константата.

Канонично съотнасяне:

Агенс [Цел]+ Тема > Агенс [Цел]+ Тема

където + означава профилиран участник

Неканонично съотнасяне:

[...] ФЕ_{ЛОКАЦИЯ} > [...] Агенс [Цел]+ Тема

където ФЕ_{ЛОКАЦИЯ} обозначава участник, който се съотнася с ФЕ *Цел*.

Изводи

Представките (или поне част от тях) могат да се разглеждат като предикати, които активират определени концептуални структури – фреймове/събитийни структури/аргументни конструкции с различно ниво на абстракция и описателност, и подчиняват глаголните основи, с които се свързват, модифицирайки техните свойства.

Участват в алтернациите. Областта на действие на представките е възможен резултат с участието на конкретен аргумент (при наличие на повече от 1 вътрешен). Някои представки селектират резултата, който да лексикализират, в съответствие със семантиката си, като по този начин блокират изразяването на друг възможен резултат.